

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 6, Sayı/ Issue 11 (Aralık/ December 2021), ss./ pp. 186-201
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/ amisos.951011

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 11. 06. 2021
Kabul Tarihi/ Accepted: 12. 11. 2021

KAYSERİ'DEN YEREL ÜRETİM İKİ LAHİT

LOCAL PRODUCTION TWO SARCOPHAGI FROM KAYSERİ

Özge ALTUN*

Öz

Kayseri ilinde inşaat çalışması sırasında iki mermer lahit bulunmuş ve Kayseri Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kurtarma kazısı sonucu açığa çıkarılarak müzeye taşınmıştır. İnşaat çalışması sırasında iş makinelerinin fark etmemesi sonucu her iki lahitte ciddi biçimde zarar görmüştür. Bununla birlikte mevcut parçalar birleştirildiğinde lahitlerin neredeyse tamamına yakını elde edilmektedir. Kayseri Müze Müdürlüğü talebimim doğrultusunda eserlerin literatüre kazandırılmasının faydalı olacağını düşünerek izin vermiş ve gerekli yardımı yapmıştır. Bu doğrultuda bu çalışmanın yapılması için gerekli izinleri veren Kayseri Müze Müdürlüğüne teşekkür ederim.

Çalışma içinde değerlendirilen lahitler, Lahit 1 ve Lahit 2 olarak adlandırılmıştır. Lahit 1, girlandlı lahitler grubuna dâhil olmakla birlikte cephelerinde kullanılan girlandların birbirinden farklı içerikleri ve işleniş biçimleri açısından farklıdır. Lahit 2 ise bir yüzünde girlandların diğer cephelerinde ise figürlerin süsleme unsuru olarak kullanılması ile spesifik özellikler göstermektedir. Ayrıca lahit 2 içinde bulunan sikkeler, lahitin bir kereden fazla kullanıldığı ve kullanım dönemleri hakkında bilgi vermektedir.

Bu bağlamda çalışılan iki lahitin hem Anadolu lahit üretimindeki çeşitliliği hem de bölgesel özellikleri göstermesi açısından önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Yozgat/Türkiye. E-posta: ozge.altun@bozok.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7491-5794>

Lahitler, benzer örnekleri ile analogi yapılarak değerlendirilmiştir. Ancak eserlerin özgün nitelikleri dolayısıyla benzer örnekler sayıca kısıtlı kalmıştır. Çalışma ile amaçlanan lahitlerin detaylı tanımlaması ile yapıldıkları dönem ve kullanım durumları hakkında öneri sunabilmektir. Ayrıca elde edilecek sonuçlar ışığında bölgenin ölü gömme gelenekleri hakkında literatüre katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kayseri Müzesi, Roma Dönemi, Lahit, Girland, Figürlü Lahit, Eros.

Abstract

Two marble sarcophagi were found during the construction work in the province of Kayseri. During the construction work, both sarcophagi were severely damaged as a result of not notice by the construction machinery. However, almost all of the sarcophagi are obtained when the existing pieces are combined. In accordance with my request, Kayseri Museum Directorate gave permission and thought it would be beneficial to bring the works to the literature. In this respect, I would like to thank the Kayseri Museum Directorate for giving the necessary permissions to carry out this study.

The sarcophagi evaluated in the study were named as Sarcophagus 1 and Sarcophagus 2. Although Sarcophagus 1 belongs to the group of sarcophagi with garland, the garlands used on its facades are different in terms of their different contents and ways of processing. Sarcophagus 2 is for the specific features of the garlands on one side and the figures on the other sides as ornamental elements. In addition, the coins found in the sarcophagus 2 provide information about the use of the sarcophagus more than once and the periods of use.

In this context, it can be said that the two sarcophagi studied have an important place in terms of showing both the diversity in Anatolian sarcophagus production and regional characteristics.

Sarcophagi are evaluated by analogy with similar examples. However, similar examples were limited in number due to the original characteristics of the works. The purpose of the study is to provide a detailed description of the sarcophagi and to offer suggestions about the period in which they were produced and their use. In addition, in the light of the results to be obtained, it contributes to the literature about the burial traditions of the region.

Keywords: Museum of Kayseri, Roman Period, Sarcophagus, Garland, Sarcophagus of Figural, Eros.

Giriş

Mezar ve mezarlıklar (nekropoller), antik dönem hakkında bize bilgi veren kültür ürünleri arasındadır. Günümüze ulaşan kültür ürünleri o dönemin sosyal, ekonomik, siyasi yaşamı ve kültürleri hakkında bilgi edinmemize ve günümüzle bağlantılar kurmamıza yardımcı olur. Ölü gömme gelenekleri de ait oldukları toplumun kültürünü, alışkanlıklarını öğrenmemiz yanında mezar sahibi hakkında kişisel veriler de elde etmemizi sağlayan önemli materyallerdendir.

Ölüm birçok inanışta bir bitişi ve bir başlangıcı temsil etmektedir. Sevdiklerinden ayrılan insanlar onların toprağa karışıp çürüyen bir organizma olduğunu kabul etmek istememiş ölümü daha sonra buluşulacak bir yere gidişin başlangıcı olarak görmeyi tercih etmişlerdir. Bu doğrultuda da hemen hemen her dönem de ölüye bir saygı gösterilmiş ve özel törenlerle özel biçimlerde gömülmüşlerdir.

İnhumasyon ve Kremasyon antik dönemde karşımıza çıkan iki temel ölü gömme türüdür. Bu ölü gömme çeşitleri dönemin sosyo ekonomik durumuna ve kültürüne göre değişiklik göstermektedir. Kimi zaman kremasyon kimi zaman inhumasyon gömü ağırlıklı olurken her ikisinin de tercih edildiği dönem ve kültürler olmuştur.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Lahitler İnhumasyon gömü grubu içinde yer alırlar. Anadolu için en erken örnekleri Klozemenai'deki Larnaklar (Pişmiş toprak lahitler)¹ ve Polyksena Lahdi² olarak gösterilebilir. Bununla birlikte Girlandlı Lahitlerin Roma İmparatorluk Döneminde Anadolu'da hem üretim hem de kullanım açısından zirveye oturduğu bilinmektedir (Koch, Işık). Kayseri Müzesinde bulunan lahitler özgün özellikler göstermekle birlikte işçilik ve düzenleme açısından Roma Dönemi lahit özelliklerini göstermektedir.

Lahitler değerlendirilirken genellikle girlandlı, sütunlu, yivli ve figürlü olarak ele alınmakta ve gösterdikleri spesifik özelliklere göre alt başlıklara ayrılmaktadır. Kurtarma kazısı sonucu açığa çıkarılan lahitlerden bir tanesi "Girlandlı Lahitler"³ gurubu içinde değerlendirilebilirken, diğeri yukarıda belirttiğimiz gruplar dışında "Karışık Tip"⁴ olarak adlandırabileceğimiz bir şekilde yapılmıştır.

Lahit 1

Kurtarma kazısı sonucu açığa çıkarılan lahit 1, Girlandlı Lahitler gurubu içinde yer almaktadır. Bununla birlikte girlandların sıralanışı ve işlenişinde taşıdığı farklılıklarla özgün bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Lahit 1'in girlandlarında görülen farklı özellikler genel bir tanımla yapmamızı engellemektedir. Lahit yapısının ve süslemelerinin anlaşılması için her cephe girland düzenlemesinin tek tek ele alınması gerekmektedir. Yapılan literatür taramalarında Lahit 1 ile benzer nitelikte bir düzenleme bulunamamıştır ki bu durum eserin özgün niteliğini göstermektedir.⁵ Bu bağlamda eserin anlaşılması için ölçüleri ve cephelerinin tanımlamaları aşağıda açıklanmıştır.

Ölçüler: Tekne: Uzunluk: 210 cm, Genişlik: 90 cm, Yükseklik: +/- 90 cm

Kapak: +/- 200 cm.

Malzeme: Mermer

Durumu: Uzun ve yan yüzlerde kırıklar ve eksikler vardır.

Tanım: Lahit 1 hafif köşeli profil yapan düz bir silme ile başlar. Lahitin dört cephesinde girland bezemesi bulunur. Girlandların sayıları ve işleniş biçimleri her cephede farklıdır. Uzun yan yüzlerin birinde iki, diğesinde üç girland kullanılmıştır. Üç girlandın kullanıldığı uzun yüzde ortadaki girland boşluğunda bir medusa başı bulunmaktadır. Kısa yan yüzlerde derinlikleri ve işlenişleri birbirinden farklı bir adet girland bulunur. Girland taşıyıcı olarak dörtgen biçimli pilasterler kullanılmıştır.

Sol uzun yüz: Bu yüzde iki girland bulunur (Res. 1) Girlandların uçları meşaleyi andırır biçimde şekillendirilerek pilasterlerin üzerine yerleştirilmiştir. Girlandlar geniş bir yay yapar biçimde asılmıştır. Girlandların işleniş ve şeritlerinin (taenia) sarılış biçimi birbirinden farklıdır. Sadece girland gövdesini saran şeritlerin girland boşluklarında doğru sanki rüzgârda dalgalanıyormuş gibi kıvrımlı verilmiş şekli benzerdir. Taeniaların uçuşan uçlarının merkez kısmından çıkan ince parça şeritlerin yılan başı gibi bir görünüm almalarına neden olmuştur. İlk girlandın şeridi "S" biçimli kıvrımlar yapar şekilde verilmiştir. Girland yapraklardan ve meyvelerden oluşmaktadır. Girlandı oluşturan meyvelerin yuvarlak formları ve sıralanışları iyi bir işlik gösterir. Ancak matkap kullanılmadığı meyveler arasındaki ayrımın kontrastın

¹ Hürmüzlü 2001, 195-198.

² Ateşlier-Öncü 2004, 45-88.

³ Koch 2001, 42-44, süslemelerine göre lahit sınıflandırmaları.

⁴ Turak 2011, 190.

⁵ Altun 2020, 601-604. Lahit 1'in sol uzun yüz ve ön kısa cephesinde görülen girland içeriğine ve işlenişine yakın bir örnek Yozgat Arkeoloji Müzesindeki bir lahitte bulunmaktadır.

belirgin olmamasından anlaşılmaktadır. İkinci girlandın derinliği daha fazladır ve daha dolgun yapılmıştır. Yaprak ve meyvelerden oluşan yapısı ilk girlandla benzer olmakla birlikte meyveler arasında üzüm ya da kozalak benzeri taneli formların bulunmasıyla farklılık göstermektedir. Ayrıca meyve ve yapraklar daha sık ve yüzeysel işlenmiştir. Bu girlandın taeniyası çift şeritlidir ve girlandı düz ve daha sıkı bir biçimde sarmıştır.

Sağ uzun yüz: ikinci uzun yüzde üç Girland bulunmaktadır (Res. 2). Kenarlarda yer alan girlandlar ortadakine göre daha dar yapılmıştır. Girlandların uçları yukarıya doğru daralan yivlerle işlenerek meşale görünümü verilmiş ve pilasterlerin üzerine doğru yönlendirilmişlerdir. Pilasterlerin üzerinde girlandların birbirine bakan uçları yuvarlak kabartmalar halinde yapılarak çivi ile asılmış görüntüsü verilmiştir. Girlandları saran taenialarda birlik vardır. Kenarlardan girlandın iç merkezine yönlendirilen şeritler merkezde düz bir şekilde girlandı sarmıştır. Taeniaların uçları hem üst kısımda (girland boşluklarına doğru) hem de aşağı bölümde (merkez bağlamadan yanlara doğru) dalgalanır şekilde kıvrımlı verilmiştir. Taeniaların uçlarında aşınmalar olmaklar birlikte köşeli (sivri) yapıldıkları anlaşılmaktadır. Ortadaki girlandı saran taenianın üst kısmı girland boşluğuna yerleştirilmiş Medusa başı nedeniyle verilmemiştir. Girland boşluğunda yer alan Medusanın yüz hatları tahrip olmuştur. Bununla birlikte Eros figürleri gibi dolgun bir yüz yapısına sahip olduğu yüz çevresinden anlaşılmaktadır. Saçları sağa ve sola yönlendirilmiş iri dalgalar halindedir. Çene altında kabartma yiv şeklinde verilen yılan, yüzün sol kenarında düğümlenmiştir. Bu yüzde de ne girlandlarda ne de medusanın işlenişinde matkap işçiliği görülmez.

Ön kısa yüz: Köşelerde pilasterler girland taşıyıcı olarak kullanılmıştır. Girlandın uçları diğer cephelerde olduğu gibi yivlendirilmiş ve meşale gibi bir formda plasterlerin üstüne asılmıştır. Girland sadece meyvelerden oluşturulmuştur (Res. 3-4) (olasılıkla incir, nar). Meyveler oldukça sık biçimde yerleştirilmiş ve merkeze doğru kalınlaşmıştır. Meyvelerin sıralanışı sık ve muntazamdır ancak matkap kullanılmamıştır. Taenianın sarılışı sağ uzun yüzdeki girlandların sarılışıyla aynıdır. Uçları sivri bırakılan şeritler üst ve alt kısımlarda dalgalanır şekilde kıvrımlı gösterilmiştir.

Arka kısa yüz: Lahit 1'in diğer yüzlerinde olduğu gibi pilasterlerin girland taşıyıcısı olarak kullanıldığı bu cephede de girlandların uçları yivlendirilerek yukarıya doğru daralır şekilde pilasterlerin üstüne götürülmüştür. Ancak diğer cephelerdekilere göre girland daha alçak ve yüzeysel işlenmiştir. Girland yaprak ve meyvelerden oluşmaktadır (Res. 5). Girland düzenlenişi ve taenianın sarılışı açısından sol uzun yüzdeki ikinci girlanda benzemektedir.

Kapak: Lahit 1 beşik çatı biçiminde yapılmış bir kapağa sahiptir. Alınlık kısmı çerçeveselidir ve ortasında yuvarlak bir kalkan bezemesi yer alır. Köşe akroterleri aşınmış olmasına rağmen palmet şeklinde yapıldıkları anlaşılmaktadır. Beşik çatıyı oluşturan tegulae ve imbricks bütün olarak takip edilebilmektedir. İmbrikslerin bitişine aslan başı biçiminde antefiksler yerleştirilmiştir. Yerleştiriliş biçiminden dolayı fotoğraflanamamıştır.

Lahit 2

Lahit 2, Lahit 1 ile aynı alanda bulunmuş ve kurtarma kazısı sonrasında açığa çıkarılmıştır. Lahit 1 gibi özgün nitelikler taşıyan eserin benzer örnekleri bulunamamıştır. Süsleme stili olarak yakın bir örneği Hatay Müzesindeki bir lahit üzerine uygulanmıştır.⁶ Ancak teknik, malzeme, dönem ve işleniş açısından farklıdır.

Lahit 2 en alt kısımda düz bir silme ile başlamaktadır. Lahit cephelerinde kullanılan bezeme unsurları silme üzerinde yükselmektedir. Bu silme, hem figürlü cephelerde figürler ve köşe sütunları için hem de girlandlı cephede girland taşıyıcısı olarak kullanılan dörtgen pilasterler

⁶ Lafli vd. 2011, 53, tav. XXVI a-b.

için bir zemin oluşturmuştur. Lahit 2'nin sadece bir uzun yüzünde girlandlar kullanılmıştır. İkinci uzun yüz ve kısa kenarlarda figürler kullanılmıştır. Bu yönüyle lahit tipolojisinde farklı bir yerde olduğu söylenebilir. Lahit 2'nin ölçüleri ve cephelerinin tanımlamaları aşağıda açıklanmıştır.

Ölçüler: Uzunluk: +/- 210 cm, Genişlik: +/- 90 cm, Yükseklik: +/-86 cm

Kapak: +/- 200 cm.

Malzeme: Mermer

Durumu: Lahitin tamamına yakını kapak da dâhil olmak üzere parçalar halinde bulunmuştur. Parçalar birleştirilebilmektedir.

Buluntular: Dört tane farklı tarihlere ait sikke ve cam bir kaba ait parçalar çıkmıştır.

Sol Uzun Yüz: Lahit 2'nin sol uzun cephesinde üç tane yapraklı girland bulunmaktadır (Resim 6). Girland taşıyıcısı olarak dörtgen pilasterler kullanılmıştır. Pilasterlerin üzerine girlandların, külah⁷ biçiminde şekillendirilmiş ve yüzeyi yivlendirilmiş uç kısımları yerleştirilmiştir. Merkezde bulunan iki pilaster üzerinde girland uçları orta kısımda birleştirilmiş ve sanki çivi ile asılmış gibi yuvarlak bir kabartma ile vurgulanmıştır. Girlandları saran taenialar sadece girland merkezinde çift şerit halinde belirtilmiştir. Bununla birlikte merkezdeki taenianın sarılışı her bir girland için farklıdır. İlk girland üzerinde merkezde düz bir şekilde görülmektedir. Ortadaki girland üzerinde sola doğru ve en sağda yer alan son girland üzerinde sağa doğru yönlendirilmiştir.⁸ Girlandlar dar "U" formunda yapılmıştır. Girland boşlukları dardır. Bu nedenle girland boşluklarındaki taenialar oldukça şematik kıvrımlarla hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Yatay "S" şeklinde yapılan üst taeniaların uç kısımları girland merkezindeki taenia düğümü üzerine gelecek şekilde birbirlerine bitişik bir biçimde indirilmiştir. Girlandların altında kalan alan daha geniştir ve taenialar kıvrılarak ve uçları birbirine bakacak şekilde lahit için bir zemin oluşturan silmeye kadar indirilmiştir. Girlandlar matkap kullanılmadan sıralanan irili ufaklı yapraklarla oluşturulmuştur. Girland yaprakları form olarak defne yaprağını hatırlatmaktadır. Yaprak ayrımları belirgin ancak detaylandırmaları oldukça yüzeyseldir.

Sağ Uzun Yüz: Lahit 2'nin sağ uzun yüzü figürlü olarak yapılmıştır. Eroslardan oluşan bir alay sahnesi betimlenmiştir (Res. 7). Bu yüzün köşelerinde yüksek bir pilinte üzerine oturtulmuş sütunlar figürlü sahneyi sınırlandırmaktadır. Sütun başlıklarından bir tanesi kırıktır, diğerinin yüzeyinde aşınmalar olmakla birlikte köşelerindeki dış bükey kıvrımlardan ve ön dar yüz kısmında gelen başlık cephesi gövdesinde iki yana açılmış kazıma yivlerden korinth başlığı olarak tanımlanabilir. Ayrıca başlık üzerindeki kazıma yivlerin, taş tarağı ve keski izlerinin bulunması başlığın bitirilmediğini düşündürmektedir.

Sağ uzun yüz üzerinde beş tane eros figürü bulunmaktadır. Erosla ellerinde çeşitli objeler tutar şekilde betimlenmiştir. Lahit 2'nin çok parçalı ve figürlerin özellikle yüz-saç detaylarında kırıklar olmasına rağmen duruş pozisyonları ile yüz saç şekilleri anlaşılabilir. Figürler 1-5 olarak numaralandırılmıştır (Res. 8). Sadece beş numaralı erosun baş kısmı kırık ve eksiktir.

Sırasıyla eros figürlerini tanımlarsak, 1 numaralı eros'un gövdesi sola doğru yönlendirilirken, baş boyundan sağa doğru yanındaki erosa bakar şekilde yapılmıştır. Baştan ayağa fark edilen zıt yönlü hareketler figüre estetik bir görünüm kazandırmıştır. Sol kol yana açılarak ileriye doğru uzatılmıştır. Elinde aşağıya sarmal bir şekilde indirilmiş kumaş (?) parçası tutmaktadır. Bu kumaş parçası aşağıda küre biçiminde bir objenin merkezine sanki

⁷ Bu benzetme Işık tarafından kullanılmıştır. Bkz: Işık 1975.

⁸ Yön belirtmeleri lahide cepheden bakıldığında görülen şekilde verilmiştir.

düşer şekilde verilmiştir (Eros'un elindeki objeler net bir biçimde anlaşılammamaktadır. Ancak sunu yapar gibi bir görüntü oluşmuştur). Sağ kolu, sağ omzu üzerinden sarkan pelerini altında kalmıştır ancak yana doğru açıldığı anlaşılmmaktadır. Yüz detayları kırık ve eksiktir, yalnızca başını boyundan sağa doğru döndürdüğü ve dolgun bir yüz yapısına sahip olduğu anlaşılmmaktadır. Saç işlemesi ve detayları da tahrip olmuştur. Saçın kulaklar üzerinde döndürüldüğü ve arkaya götürüldüğü kulak üzerinde görülen ve başın tepe noktasından farklı yüksekliğe sahip kabartma yapıdan anlaşılmmaktadır. Kanatlar üzerindeki tüylerin uçları aşağıya bakar şekilde ve sivri formda yapıldığı görülmektedir.

Birinci ve ikinci erosun kanatları arasında yukarıya doğru dış profil yapmış silindir bir nesne görülmektedir. Niteliği tam anlaşılmmayan bu obje, yüzeyinde kırıklar olmasına rağmen aşağıya kadar takip edilebilmektedir. Uçunun birinci erosa doğru yönlendirilmiş olması nedeniyle birinci erosun elinde tuttuğu düşünülebilir. Niteliği tam anlaşılmmamakla birlikte bu nesnenin formundan bir meşale olduğunu önerebiliriz.

İkinci erosun da yüz-saç detaylarında kırık ve aşınmalar vardır. Bununla birlikte kabarık dalgalı saçlara ve dolgun bir yüz yapısına sahip olduğu anlaşılmmaktadır. Duruş pozisyonu birinci eros ile benzerdir. Bir bacak yere sabit basarken diğeri dizden kıvrılarak diğeri bacağın arkasına çapraz gelecek biçimde atılmış ve parmak uçlarına basmaktadır. Gövde ve baş birinci erosa doğru döndürülmüştür. Sol kol gövdeye bitişik biçimde dirsekten kıvrılarak gövde üzerine götürülmüştür ve elinde bir (pan) flüt tutmaktadır. Sağ kol yana açılmış ve boynuz biçiminde yapılmış bir obje tutmaktadır. Bu objenin üst kısmından aşağıya doğru sarkan bir yaprak (akanthus/kenger?) onun üzerinde de yumurta biçiminde yapılmış bir kabartma vardır. Yaprak ve kabartma arasındaki geçişte görülen yan yana yapılmış delikler bitmemiş bir matkap işçiliğine dikkat çekmektedir. Sağ eli kibar bir biçimde bu boynuz formu objeyi tutmaktadır. Sol omuzdan gövdenin sağ kısmına çapraz şekilde uzanan Nebris giymiştir. Ayrıca sağ omuz üzerine atılmış ve elin hemen altından yana doğru açılmış pelerini olduğu mevcut parçalardan anlaşılmmaktadır. Sol kanat belirgindir ancak üzerinde tüy işlemesi yoktur.

Üçüncü erosun kalça ve üst baldır kısmı kırık ve eksiktir. Bunların dışında küçük kırıklar olmakla birlikte değerlendirme yapılabilecek kadar sağlamdır. Saç-yüz detayları aşınmıştır. Sadece saçın kabarık ve dolgun yapısı anlaşılmmaktadır. Bir bacak sabit basarken diğeri bacak dizden kırılarak deriye atılmış ve parmak uçlarına basmaktadır. Gövde ve baş sağa doğru hafif bir şekilde yönlendirilmiştir. Kollar gövdeden açılarak biri aşağıya diğeri yukarıya doğru yönlendirilmiştir. Elllerinde sağ omuz üzerinden atılmış pelerin kumaşının bir kısmını tutmaktadır. Kolların duruş şekli, ellerinde tuttuğu kumaş parçası, gövdenin dönüşü ve bacakların şekli figürün dans edişini vurgulayan unsurlardır. Ayrıca ikinci erosta gördüğümüz nebris bu erosta da vardır. Sağ omuz üzerinden gövdenin soluna doğru çapraz şekilde yönlendirilmesi farklıdır. Sağ kanat yapısı belirgin şekilde yapılmışken sol kanat daha basittir. Bu durum dans sonucu vücudun aldığı pozisyonla ilgili olarak bir kandin önde diğeri kanatın geride verilmesi ile bağlantılıdır. Kanatlar üzerinde tüy işlemesi yoktur.

Dördüncü eros'un kalça ve üst baldırlarının bir kısmı kırık ve eksiktir. Ayrıca profilden tasvir edilmiş figürün omuz ve üst gövdesinin bir bölümü ile sol bacağının yüzeyinde kırıklar mevcuttur. Baş boyundan geriye döndürülmüş, dans eden erosa bakar şekilde verilmiştir. Saç-yüz detaylarında kırık ve aşınmalar bulunmaktadır. Sadece yüzün dolgun yapısı anlaşılmmaktadır. Duruş pozisyonu diğeri üç eros ile aynıdır. Bir bacak sabit biçimde yere basarken diğeri dizden kırılarak geriye atılmış parmak uçlarına basmaktadır. Gövde profilden gösterilmiştir. Görülebilen sol kol dirsekten kırılmıştır. Sol el, sağ elinde tuttuğu tef (kymbala?) benzeri müzik aletine vurmaktadır. Kanatlar orantısız ve duruşa uygun olmayan biçimde arkada gösterilmiştir. Kanat tüyleri işlenmemiştir.

Beş numaralı eros duş pozisyonu ile diğer dört erostan farklıdır, bu figürde iki bacakta yere sabit basarken üst gövde hafifçe sağa doğru yönlendirilmiş ve bir nesneye dayanır şekilde tasvir edilmiştir. Duruş pozisyonunun sonucu olarak kalçada meydana gelen yana doğru kayma vurgulanmıştır. Başının tamamı, boynunun ise büyük bir kısmı kırıktır. Ayrıca her iki el ve sağ bacağın üst baldırdan ayak bileğine kadar olan kısmında kırılmalar mevcuttur. Figür sol omuz üzerinde yuvarlak fibula ile birleştirilmiş bir pelerin giymiştir. Sağ omuz üzerine doğru kumaş yoğunluğu kaydırılmış ve aşağıya sarkan kumaş sağ kola dolanarak yukarıya kaldırılmıştır. Pelerine dolanmış sağ kol dirsekten kırılarak yanındaki objeye (sağ ayak üzerine doğru sarkan şeritler nedeniyle olasılıkla sadak) yaslanmıştır. Sol kol ise yana doğru açılmıştır. El kısmı aşınmış olduğu için duruş pozisyonu anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte solundaki eros ile bağlantılı olduğu mevcut parçalara dayanarak söylenebilir. Kanatlardan sadece sol kanadın üst kısmı görülebilmektedir ve üzerinde tüy işlenmemiştir.

Ön Kısa Kenar: Ön kısa kenarın sol köşesinde pilaster, sağ köşesinde sütun kabartmaları sınırlandırıcı olarak kullanılmıştır (Res. 9-10). Bu durum uzun cephelerde farklı uygulamaların kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Cephe üzerinde iki tane eros betimlenmiştir (Res. 9-10). Bu eroslar sağ uzun cephede tasvir edilen alay (şenlik) sahnesi ile bağlantılıdır. Birinci eros 3:4 dönüşle gösterilmiştir. İki bacakta yere sabit basmaktadır. Görülebilen sol kol dirsekten kırılarak yanında bulunan olasılıkla sarhoşluğun etkisi ile sersemlemiş ikinci erosu tutar şekilde gösterilmiştir. Yüz-saç işlenişi kırık ve tahribatlar nedeniyle tam olarak anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte dolgun bir yüz yapısına sahip olduğu ve cepheden verilen başın boyundan öne doğru eğildiği anlaşılmaktadır. Sağ omuz üzerinden atılmış pelerin kıvrımları, diz üzerine kadar takip edilebilmektedir. Kanatları yarı profil duruşuna uygun biçimde tek olarak gösterilmiştir. Üst kısımdaki tüyler birbirini takip eden ve iki sıra halinde yana açılan kıvrımlı yivler halinde verilmiştir. Kanadın alt kısım tüyleri ise düz olarak aşağıya inen şeritler şeklinde verilmiştir.

İkinci eros, tamamen çıplaktır ve cepheden tasvir edilmiştir. Her iki bacakta da yanlara doğru kayma vardır. Sağ bacak düz bir şekilde yana atılırken sol bacak dizden hafifçe kırılarak geriye doğru atılmıştır. Sarhoşluğun verdiği etkiyle vücudun dengesini kaybetme durumu gösterilmiştir. Üst gövde bacakların zıt yönüne doğru şekillendirilerek erosun sarhoşluktan oluşan dengesizliği vurgulanmıştır. Sol kol hafifçe yana açılmıştır. Elinde aşağıya doğru bir obje olasılıkla ters dönmüş bir meşale tutmaktadır. Sağ kolu yana açılmış dirsekten gövdeye dayanmış bir nesne tutmaktadır. Yüzeyi kırık olduğu için anlaşılamayan nesne bir içki kabı olarak düşünülebilir. Yüz-saç detaylarında aşınmalar ve kırıklar vardır. Mevcut bölümden başın hafifçe sağa ve yana doğru yönlendirildiği anlaşılmaktadır. Kanat tüylerinin işlenişi birinci eros ile aynıdır ve özenli bir işçilik göstermektedir.

Arka Kısa Kenar: Lahit 2'nin yerleştiriliş şeklinden ve kırık olmasından dolayı fotoğraflanamamıştır. Ancak ön kısa yüz ile aynı ikonografiye sahiptir.

Kapak: Lahit 2, Lahit 1 gibi beşik çatı biçiminde yapılmış bir kapağa sahiptir. Alınlık kısmı çerçeveselidir ve ortasında yuvarlak bir kalkan bezemesi yer alır. Köşe akroterleri aşınmış olmasına rağmen palmet şeklinde yapıldıkları anlaşılmaktadır. Beşik çatıyı oluşturan tegulae ve imbricks bütün olarak takip edilebilmektedir. İmbrikslerin bitişine aslan başı biçiminde antefiksler yerleştirilmiştir. Yerleştiriliş biçiminden dolayı fotoğraflanamamıştır.

Buluntular: Lahit 2 içinde kronolojik olarak sıralarsak bir tane Licinius MS 308-324 (Res. 11-12), bir tane Konstantinus II MS 337-361 (Res. 13-14), iki tane de Valentinianus II MS 375-392 (Res. 15-16/17-18) sikkeleri bulunmuştur.⁹ Bu sikkeler MS 4. yy başından sonuna kadar uzun bir aralığı vermektedir. Lahit 2'nin yapım tarihinden ziyade, lahitin birden fazla

⁹ Bkz: Pearce 1951; Bruun 1966.

kez kullanıldığını göstermektedir. Buna ek olarak ekonomik krizlerin ve dini değişimlerin yaşandığı bir dönem olduğu dikkate alındığında, ekonomik krizlerin dini değişimlerden daha baskın olduğu ve bu nedenle pagan lahitlerinin kullanılmasında bir sakınca görülmediğini düşündürmektedir. Ayrıca dini değişimin toplumun her kesiminde hemen kabul edilmediğinin paganlığın devam ettiğinin işareti olarak da değerlendirilebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Roma İmparatorluğu Kapadokya Eyaleti sınırları içinde yer alan Kayseri antik dönemdeki ismi ile Caesea ya da Mazaca Roma Döneminde önemli askeri rotalardan bir tanesidir.¹⁰ Konstatin II döneminde Shapur'un saldırılarına karşı Kayseri'de askeri bir merkez kurduğu düşünülmektedir.¹¹ Askeri rota olarak önemi yanında MS 3. yy'ın ilk çeyreğinden itibaren piskoposluk merkezi hâline gelmiş ve dini işlerde üst düzey bir rol oynamıştır.¹² Antik dönemde stratejik açıdan böyle önemli bir merkezde yerel atölyelerin olması muhtemeldir ki ele geçen özgün iki lahit de bunu kanıtlar nitelikte eserlerdir.

Girlandlı lahitlerin köken sorunu hakkında tartışmalar devam etmekle birlikte kabul edilen bir gerçek Anadolu'nun Roma Döneminde önemli lahit üretim merkezlerine sahip olduğudur.¹³ Anadolu'da özellikle girlandlı lahit üretiminin MS 1. yy'da seri üretime geçtiği ve MS 3. yy sonlarına kadar devam ettiği ele geçen örneklerden bilinmektedir.¹⁴ Girlandlı lahitlerin üretim merkezleri dikkate alındığında birçok sınıflandırma yanında belirlenmiş bazı karakteristik özellikler de bulunmaktadır. Buna göre uzun yüzde üç girlanda sahip olanlar Anadolu üretimi, İki girlanda sahip olanlar Roma ve Attika üretimi olarak sınıflandırılmaktadır.¹⁵ Kayseri Müzesi'nde bulunan lahit Girlandlı Lahitler grubuna yer almasına rağmen girlandların yerleştiriliş şekline bakarak yukarıda belirttiğimiz üretim merkezlerinden birine yerleştirilmesi zordur. Bunun nedeni girlandların uzun yüzlerin birinde üç, diğerinde ise iki adet olarak yapılmasıdır. Ayrıca lahit cephelerinde bulunan girlandların sayılarının, yüksekliklerinin ve girland içeriklerinin farklı yapılmaları eseri birden fazla ustanın tamamladığını düşündürmektedir.

Lahit 1 girland sıralanışı, sayısı ve içerikleri açısından özgün bir eserdir. İlk bakışta hissedilen kuru yapısına rağmen taeniaların sarılışında, girlandı oluşturan meyve ve yaprakların yerleştirilişinde uygulanan özenli çalışma girlandların kısmen canlı görünmesine olanak sağlamıştır. Lahit 1'in girlandlarında görülen farklılıklar yukarıda da belirttiğimiz üzere eserde farklı ustaların çalıştığını düşündürmektedir. Olasılıkla eseri yapan sanatçılar farklı girland modellerine hâkimdi ve kendi tarzlarında bir çalışma ortaya çıkardılar. Lahidin hiç bir atölyeye ve gruba dâhil edilemeyeşi yerel bir üretim olduğunu düşündürmektedir. Roma İmparatorluk Döneminde seçkin atölyelere dayanarak oluşturulmuş Girlandlı Lahit özelliklerinin yerel üretimlerde göz ardı edilebileceği unutulmamalıdır. Ayrıca Roma İmparatorluk Döneminde bazı şehirden bulunmuş ve bir grup oluşturmayan lahit grupları arasında Kayseri'den ele geçmiş örnekler olduğu da bilinmektedir.¹⁶ Bu durum lahitin yerel bir üretim olduğu söylememize olanak sağlamaktadır.

Lahit 1'in tarihlendirmesi için hem kapak hem de gövde işçilik ve stil açısından yardımcı olmaktadır. Kapak beşik çatı biçiminde oluşturulmuş, imbreks ve tegulaları detaylı

¹⁰ Bowman-Garnsey-Cameron 2008, 240.

¹¹ Bowman-Garnsey-Cameron 2008, 497.

¹² Bowman-Garnsey-Cameron 2008, 609.

¹³ Köken tartışmaları için bkz: Himmelman 1970, 1-18; Işık 1977, 380; Strocka 1996, 456. Üretim merkezleri için Wealkens 1986; Koch 2010.

¹⁴ Işık 1998; Koch 2001, 133.

¹⁵ Drago 1935, 268; Asgari 1981, 24-25; Çelik 2010, 50-51; Sağlan 2016, 247. Ayrıca bkz: Asgari 1977.

¹⁶ Koch 2010, 29.

biçimde işlenmiştir. İmbrekslerde görülen üçgen form Roma Dönemi boyunca sıklıkla kullanılan bir formdur.¹⁷ Lahit gövdesi üzerinde yer alan girlandlar ve işleniş teknikleri tarihlendirme için daha net veriler sunmaktadır. Girlandlı lahit örneklerinde kesin tarihi bilinenler sınırlıdır.¹⁸ Bununla birlikte girlandların işlenişinde görülen dönemsel farklılıklar Işık'ın çalışmasında özenli bir şekilde belirlenmiş ve bizim değerlendirmemizde en önemli kaynaklardan birisi olmuştur.¹⁹ Ayrıca konturlardan ortaya doğru şişkinleşen girland yayı, haşhaş kapsülü kabuklarında çizgi şeklinde damarların gösterilmesi, meyveler arasındaki ayırımın belli olması ancak sert bir yapı göstermesi Septimius Severus sonrasına verilen özelliklerdir.²⁰ Lahit 1 girlandlarındaki meyveler üzerinde görülen "Y" ya da "T" biçiminde yarımalar, girland içeriklerinde meyvelerin yoğun olarak kullanılması Geç 2. yy Erken 3. yy özelliği olarak kabul edilebilir.²¹ Buna ek olarak meyve girlandlarında meyvelerin sıkı bir şekilde sıralanışı 3. yy özelliğidir.²² Ancak bu lahite görülen meyve girlandlarının yüksek yapısı 3. yy ortalarından önceyi işaret etmektedir. Tüm veriler değerlendirildiğinde Lahitin MS 2. yy sonu MS 3. yy başına tarihlendirilmesi uygun gözükmektedir.

Lahit 1 ile yan yana bulunan Lahit 2 sikke buluntuları olmasına rağmen tarihleme için kesin veriler sunmaz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bulunan sikkelerin uzun bir tarih aralığını göstermesi Lahit 2'nin birden fazla defa kullanıldığını göstermektedir.

Lahit 2'nin tarihlendirilmesinde en büyük yardımcımız üzerinde kullanılan süslemelerdir. Sol uzun üzerinde kullanılan yapraklı girlandlar Anadolu'da Antoninus Pius Döneminden sonra kullanılmaya başlaması²³ ve girlandların, orta kısımlarının dolgun yapılması, girlandı oluşturan yaprakların yüzeysel olması nedeniyle MS 2. yy sonlarını işaret etmektedir.²⁴ Girland içeriğinin sadece yapraklardan oluşturulması çok sık rastlanan bir durum değildir bu açıdan Lahit 2 nadir örneklerden bir tanesidir. Günümüzde Side Müzesinde yer alan ve MS 2. yy sonuna tarihlenen girlandlı lahitin kısa yüzünde görülen yapraklı girland, defne yapraklarından oluşması (Res. 19) ve yaprakların sıralanışı açısından Lahit 2'nin sol uzun yüzünde yer alan girlandlara benzemektedir.²⁵ Bununla birlikte Lahit 2 daha şematik ve yüzeysel bir işçiliğe sahiptir.

Lahit 2'nin figürlü cephelerine baktığımızda; Erosların betimlendiği şenlik/alay sahnesi figürlü lahitlerde kullanılan bir ikonografidir (Res. 20).²⁶ Eros figürlerinin heykeltıraşlık stilleri dikkate alınarak değerlendirilmesi daha doğru bir yöntem olacaktır. Uzun yüzdeki eroslara baktığımızda sağ ve sol kenarlarda yer alanların (1 ve 5 numaralı eroslar) diğer eroslara göre daha yetişkin yapıldıkları söylenebilir. İnce uzun vücutları, orantılı dönüşleri diğer figürlerle karşılaştırıldığında bağımsız heykelleri hatırlatmaktadır. Merkezde yer alan üç eros (2, 3 ve 4 numaralı eroslar) daha çocuksudur. Bu durum gerek vücut gerekse yüz hatlarında görülen dolgun yapıdan anlaşılmaktadır. Kısa yüzde yer alan eros figürleri de gevşek vücut hatları, dolgun yüz çerçevesi ile çocuksu bir yapıdadır. Bununla birlikte neredeyse bütün figürlerde görülen zıt yönlü hareketler (bacakların atılışı, vücut ve başın ters yönlü dönüşleri vb.) sahneye canlılık ve klasik bir hava kazandırmıştır.

¹⁷ Çoşkun 2007, 12.

¹⁸ Sağlan 2016, 249.

¹⁹ Bkz: Işık 1975.

²⁰ Işık 1975, 251-257.

²¹ Işık 1975, 277.

²² Steskal vd. 2002, 255.

²³ Işık 1971, 282.

²⁴ Bkz: Işık 1975.

²⁵ Turak 2011, 373, res. 113.

²⁶ Bkz: Turak 2011, 100-144, ayrıca res. 178.

Lahit 2'nin figürlü cephelerinde Eros figürlerinin kanatlarında bir kısmının tüylerinin işlenmesi bir kısmının ise boş bırakılması lahitin bitirilmediğini düşündürdüğü bir unsurdur.²⁷ Ayrıca iki numaralı eros figürünün (Res. 8) elinde tuttuğu objedeki matkap izleri ve sol köşede yer alan sütun üzerindeki yarım işlemlerde (Res. 8-9) lahidin tam olarak bitirilmediğini destekler nitelikte verilerdir.

Lahit 2'nin bir yüzünde girland, diğer yüzlerinde ise figürlü bezemenin kullanılması özgün bir örnek olmakla birlikte MS 3. yy'a tarihlendirilen günümüzde Hatay Arkeoloji Müzesinde bulunan yarım bir lahitte de benzer bir uygulama görülmektedir (Res. 21-22).²⁸ Anadolu'da Karışık Tip olarak adlandırabileceğimiz iki farklı süsleme tipine örnek olması açısından önemlidir. Ayrıca Hatay Arkeoloji Müzesinde bulunan örneğe göre daha kaliteli bir işçilik göstermektedir.

Lahit için yukarıda belirttiğimiz tüm değerlendirmeler dikkate alındığında Lahit 1 ile olasılıkla aynı dönemde üretildiğini ve her iki lahitin de MS 2. yy sonu- 3. yy başında imal edildiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Adam, J.-P. 2005, *Roman Building. Materials and Techniques*, London-New York.
- Altun, S. 2020, "Anadolu'dan Girlandlı Lahit Örneği", *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15/2, 597-608.
- Asgari, N. 1977, "Halbfabrikate kleinasiatischer Girlandensarkophage und ihre Herkunft", in *AA*, 329-444.
- Asgari, N. 1981, "Uşak Selçukler ve Çevresinden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXV/2, 11-47.
- Ateşlier, S., Öncü E. 2004, "Gümüşçay Polyksena Lahiti Üzerine Yeni Gözlemler: Mimari ve İkonografik Açısından Bakış", *OLBA*, X, 45-88.
- Bruun, Patrick, M. 1966, *The Roman Imperial Coinage Vol. VII, Constantine and Licinius A.D. 313-337*, London.
- Çelik, A. 2010, *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Çoşkun, A. 2007, "Salamis Kenti Çatı Kiremitleri Üzerine Bazı Gözlemler", *Anadolu/Anatolia*, 33, 9-24.
- Drago, C. 1935, "Su un sarcofago a festoni esistente nel Museo Nazionale di Taranto", in *Rinascenza Salentina*, 267-271.
- Hürmüzlü, B. 2001, "A New Type of Clazomenian Sarcophagus: The Alteration of the Burial Customs in Clazomenae", in ed.: R.Bol, D.Kreikenbom, *Sepulkral-und Votivdenkmäler östlicher Mittelmeergebiete (7.Jh.v.-1.Jh.n.Chr.) Kulturbegegnungen im Spannungsfeld von Akzeptanz und Resistenz. Akten des Internationalen Symposiums vom 01-03 November 2001 in Mainz, Paderborn*, 195-198.
- Işık, F. 1975, *Anadolu Girlandlı Lahitleri*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

²⁷ Eros figürlerin tanımlanmasında hangilerinin kanat tüylerinin işlendiği belirtilmiştir.

²⁸ Lafli vd. 2011, 53, tav. XXVI a-b.

- Koch, G. 2001, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Koch, G. 2010, *Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri= Sarkophage Der Römischen Kaiserzeit in Der Türkei*, Akmed, Antalya.
- Lafli, E. Meischner J., Buora M. 2011, "Nuove Considerazioni su alcuni sarcofagi del Museo Archeologica Dell'Hatay, Antakya", *Rivista di Archeologica*, Anno XXXV-2011, 45-57, Tav. XIV-XXXII.
- Pearce, J. W. E. 1951, *The Roman Imperial Coinage*, Vol. IX Valentinian I-Theodosius I, London.
- Turak, Ö. 2011, *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Sağlan, S. 2016, "A Garland Sarcophagus from Karaman", *ANADOS, Ancient Studies of the Ancient World*, 12/2012, 243-250.
- Steskal, M., Grossschmidt K., Heinz M., Kanz F., Taeuber H., 2002. "Die Damianosstoa in Ephesos", *Bericht über die Ausgrabung 2002 im Abschnitt Kathodos III*, 241-273.
- Strocka, V. M. 1996, "Datierungskriterien kleinasiatischer Girlandensarkophage", *Archaeologischer Anzeiger*, 3, 455-473.
- Waelkens, M. 1982, *Dokimeion Werkstatt der Repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage*, Berlin.

Resimler

Res. 1: Lahit 1 sol uzun yüz.

Res. 2: Lahit 1 sağ uzun yüz.

Res. 3: Lahit 1 ön kısa yüz, bulunuş durumu.

Res. 4: Lahit 1 ön kısa yüz, girland detay.

Res. 5: Lahit 1 arka kısa yüz

Res. 6: Lahit 2 sol uzun yüz.

Res. 7: Lahit 2 sağ uzun yüz.

Res. 8: Lahit 2 sağ uzun yüz, numaralandırılmış Eroslar.

Res. 9: Lahit 2 ön kısa kenar.

Res. 10: Lahit 2 ön kısa kenar, numaralandırılmış Eroslar.

Res. 11: Licinius ön yüz, Lahit 2.

Res. 12: Licinius arka yüz, Lahit 2

Res. 13: Konstantin II ön yüz, Lahit 2.

Res. 14: Konstantin II arka yüz, Lahit 2

Res. 15: Valentinianus II ön yüz, Lahit 2.

Res. 16: Valentinianus II arka yüz, Lahit 2

Res. 17: Valentinianus II ön yüz, Lahit 2.

Res. 18: Valentinianus II arka yüz, Lahit 2

Res. 19: Side Müzesi (Turak 2011, res. 113)

Res. 20: Side Müzesi (Turak 2011, res. 178)

Res. 21: Hatay Müzesi karışık tip Lahit figürlü yüz (Lafli vd. 2011, tav. XXVI-a)

Res. 22: Hatay Müzesi karışık tip Lahit gırlıandlı yüz (Lafly vd. 2011, tav. XXVI-b).